Ohana ir aloha dvasia, lietuvybės daigai ir gyvenimas Havajuose

Deimantė ŽUKAUSKIENĖ

Havajų salos tai savita kultūra, įspūdinga gamta, puikūs paplūdimiai, žėrintis vanduo, amžinos vasaros zona, atrodytų – tikras rojus, ne vienas iš mūsų norėtume ten apsilankyti. Tačiau Havajuose neturistaujantį lietuvį sutiksi nepalyginamai rečiau nei kokioje Ispanijoje. Salos svetingos ir atviros turistams, tačiau įsitvirtinti atvykėliui ilgesniam laikui čia nėra lengva. Vietos lietuvių susibūrimų organizatorė, mokslininkė, aktyvi visuomenininkė Elena Bradūnaitė-Aglinskienė apie gyvenimą Havajuose yra sakiusi: „<…> tai tremtis rojuje (jeigu gali įsivaizduoti, kad gali būti tremtiniu rojuje).“[1] Tai kas gi tie lietuviai, apsigyvenę šiose salose? Havajų lietuvių susibūrimų pradininkas buvo Edas Mitchellas (Mačiulis), anksčiau gyvenęs Čikagoje ir ten turėjęs restoraną. To restorano pavadinimas „Diamond Heads“ (taip vadinasi vienas garsiausių Havajų vulkanų, jau užgesęs) išreiškė savininko jausmus Havajams. Nenuostabu, kad šis žmogus vėliau apsigyveno Havajuose ir vieną dieną vietos amerikietiškame laikraštyje paskelbė, kad kviečia susiburti lietuvius. Tai buvo daugiau nei prieš 40 metų. Nuo to laiko tarp Havajų lietuvių gyvuoja tradicija bent kartą metuose susitikti. Elena Bradūnaitė-Aglinskienė organizuoja Vasario 16-osios paminėjimui skirtą renginį, į kurį susirenka lietuvių būrelis (apie 50 tautiečių) jau keletas dešimtmečių[2].

Havajų lietuviai Vasario 16-ąją. Sauliaus Sasnausko nuotr.

Už pokalbį apie savo patirtis, gyvenimą, lietuvybės sklaidą Havajuose dėkoju vienai jauniausių vietos lietuvių bendruomenės narių Gaudrei Karvelytei. Gaudrė yra Vilniaus universitete baigusi istorijos bakalauro ir paveldosaugos magistrantūros studijas, taip pat dainavusi Artūro Noviko suburtoje džiazo grupėje „Jazz Island“(„Džiazo sala“) bei koncertavusi, kaip pritariantysis vokalas, su Lietuvos scenos grandais Stasiu Povilaičiu, Povilu Meškėla, Česlovu Gabaliu, o šiandien, kartu su savo šeima, kuria gyvenimą Havajuose.

Papasakokite truputį apie save… Kokie keliai Jus atvedė į Havajus?

Esu Gaudrė Karvelytė, vilnietė, man 27-eri metai. Vilniaus universitete baigiau istorijos studijas, o šiuo metu auginu vienerių metų sūnų Faustą Teodorą. Pradėčiau nuo to, kad Lietuvos studentai turi galimybę dalyvauti „Work and Travel USA“ programoje, kurios metu gali dirbti ir keliauti JAV po kelis mėnesius vasaros atostogų metu. Šia programa pasinaudojau ir aš. Pirmaisiais metais su draugėmis keliavome ir dirbome Niujorke, o kitą vasarą draugė norėjo vykti į Havajų valstiją. Darbą čia rasti iš anksto labai sudėtinga, o tai viena iš programos sąlygų – darbą turi turėti jau prieš išvykstant. Po ilgų ir sunkių paieškų mums pavyko! Nuo tada prasidėjo naujas mano gyvenimo etapas. Havajuose sutikau savo būsimą vyrą (jis amerikietis), kuris tarnauja Amerikos kariniame laivyne, dirba povandeniniame laive. Trejus metus draugavome per atstumą, kas pusę metų skraidydami iš Lietuvos į Havajus ir iš Havajų į Lietuvą. Kai susituokėme, vyras buvo paskirtas tarnauti į Panama Sičio karinę bazę Floridoje, kur gyvenome du metus. Na, o nuo 2019 m. jis buvo vėl paskirtas į Perl Harborą Pearl Harbor) Havajų valstijoje.

Kaip manote, koks yra didžiausias privalumas gyventi Havajuose? Su kokiais sunkumais susiduria čia apsigyvenę žmonės?

Havajų salyną sudaro aštuonios didžiosios salos, kurių septynios yra apgyvendintos. Aš gyvenu Oahu saloje, kurioje yra įsikūrusi sostinė Honolulu. Dažnam lietuviui didžiausias privalumas būtų oras. „Šalčiausia“ būna sausio, vasario mėnesiais, kuomet temperatūra gali nukristi iki 20-ties laipsnių dienos metu. Nereikia rūpintis žieminiu garderobu, visada gali dėvėti šortus ir marškinėlius. Bet, bent jau man, labai trūksta metų laikų kaitos: gamtos atgimimo po šaltos žiemos, paukščių grįžimo, krentančių lapų. Kitas privalumas – salų grožis. Nuostabūs paplūdimiai, vanduo, kalnų virtinės, ugnikalnis, kriokliai, slėniai, nepaprastai įvairi, turtinga augmenija, gyvūnijos, verta paminėti, nėra daug.

Gaudrė su šeima Havajuose. Asm. albumo nuotr.

Dar vienas iš privalumų – gyventi *Aloha spirit* (liet. aloha dvasia). Havajiečių kalboje *aloha* turi labai daug reikšmių. Dažniausiai vartojamas kaip paprastas pasisveikinimas, *aloha* havajiečių kultūroje turi gilesnę kultūrinę ir dvasinę reikšmę. Vienu žodžiu havajiečiai išreiškia meilę, prieraišumą, ramybę, užuojautą, taiką, gėrį, santarvę ir visa tai susideda į *aloha* dvasią, kuria vietiniai gyventojai vadovaujasi kasdieniame gyvenime. Sostinėje Honolulu yra daugybė dangoraižių, gyvenimas verda kaip ir bet kuriame kitame didmiestyje, tačiau jei užsuktumėte į Havajų kaimelius, daug mažiau gyventojų ir industrijos turinčių salų gyvenvietes, pajustumėte, kaip ramiai, lėtai bėga dienos. Juokaujant galima sakyti, kad Havajai turi savo atskirą laiko juostą – joje viskas vėluoja bent 10–15 minučių, o dažnai ir dar daugiau. Tad atvykusį gyventoją, pratusį prie griežtos dienotvarkės, terminų laikymosi, punktualumo, toks požiūris pradžioje gali erzinti.

Dar vienas stebinantis reiškinys Havajuose – *Ohana*. Havajų kalboje tai reiškia šeimą, tačiau ne tokią, kokią esame įpratę suprasti mes. *Ohana* išreiškia didesnės šeimos, kurią nebūtinai sieja kraujas, sąvoką. Žmogaus *ohana* gali apimti

geriausius draugus, kaimynus ar bet kurį kitą jam svarbų asmenį. Tai santarvė ne tik su savimi, savo *kraujo šeima*, bet ir tave supančiais aplinkiniais. Visos didžiausios šeimos šventės, kaip pirmasis vaiko gimtadienis, mokyklos ar universiteto baigimas, jubiliejai, švenčiamos kartu su visa *ohana*. Teko dalyvauti draugų, kurių vienas iš tėvų yra havajietis, vaiko pirmojo gimtadienio šventėje. Į šventę susirinko per 200 žmonių! Kitą dieną apie šventę pasakojau savo havajietei kirpėjai. Ji taip juokėsi iš mano nuostabos, nes jos vaikų pirmųjų gimtadienių šventėse dalyvavo per 500 žmonių! Aš negalėjau patikėti, bet jos paaiškinimas buvo paprastas – juk mes visi *ohana.*

Havajai yra nepaprastai daugialypė valstija. Joje (su)gyvena daugybė įvairių kultūrų. Kai kurios kultūros – japonų, tailandiečių, filipiniečių, mongolų, kinų, kitų Polinezijos salų, kaip Samoa, – turi ilgametes praktikas šioje saloje, todėl tyrinėdamas Havajus gali rasti įvairių šalių tradicinių restoranų, šventyklų, muziejų, kultūros centrų. Gyvendamas Havajuose tik iš dalies jautiesi gyvenantis Amerikoje. Havajiečiai turi stiprų identitetą, labai saugo savo tradicinį paveldą ir kalbą. Beveik visos gatvės yra pavadintos havajietiškais žodžiais, o norint įsidarbinti kultūros srityje, dažnai reikia mokėti ir Havajų kalbą.

Didžiausia problema ir iššūkis atvykusiam gyventi į salą žmogui yra nepaprastai didelės pragyvenimo, nuomos kainos ir gan siaura darbo pasiūla (turizmo, statybų, sveikatos apsaugos sektoriai). Todėl dauguma amerikiečių salas aplanko tik kaip turistai. Atlyginimai dažnai nėra proporcingi pragyvenimo išlaidoms, valstija turi ir vienus didžiausių mokesčių. Palyginimui: dviejų kambarių buto nuomos kaina, priklausomai nuo vietos, gali svyruoti tarp 2000–3000 dolerių. Pavyzdžiui, jei dirbčiau gide viename iš muziejų, atlyginimo vos užtektų sumokėti už vaiko darželį. Havajai daug kam asocijuojasi su rojumi, tačiau ir rojus turi savo vargus – Oahu saloje pastaraisiais metais labai išaugo nusikaltimų skaičius, aktuali ir narkotikų problema, daug benamių.

Kaip atrodo Jūsų laisvalaikis?

Laiką leidžiame įvairiai, bet dažniausiai stengiamės būti gamtoje. Einame į paplūdimius, žygius, čia yra nepaprastai gražių botanikos sodų, mėgstu kelis kartus per savaitę apsilankyti turguje, kur perku vietinių ūkininkų užaugintą produkciją, kartais net nematytus vaisius ir daržoves, kurias su šeima išbandome ir ragaujame. Patys turime avokadų, bananų medžius, o kaimynai noriai dalijasi papajomis ir apelsinais. Su vaiku lankome muzikos mokyklėle. Taip tas laikas ir

bėga.

Gaudrė su šeima. Asm. albumo nuotr.

Gal galėtumėte daugiau papasakoti apie čia gyvenančius lietuvius, kuo jie užsiima, kaip atvyko į Havajus? Ar pavyko susidraugauti su vietos lietuviais?

Kiek esu bendravusi su Havajuose gyvenančiais lietuviais, dauguma į salas atvyko kaip meilės imigrantai arba darbo, studijų reikalais ir čia pasiliko. Daug profesijų nežinau, bet yra dirbančių turizmo srityje, buvusių krepšininkų, grafikos dizainerė, karjeros konsultantė, fotografas, keli logistikos įmonėje dirbantys lietuviai. Dauguma bendruomenės narių yra jauni, apie 30–40 metų, todėl yra vaikų, o vyresnio amžiaus žmonių yra vos keli. Kai kurie lietuviai atsikraustę iš kitų valstijų į Havajus, o kiti – sutikę kitų tautybių piliečius Havajuose ir čia pasilikę gyventi. Su vietos lietuviais susidraugauti pavyko. Ir dabar, karantino metu, kai vyras yra išplaukęs, su vaiku esu viena, ir jei ko prireiktų, visų pirma kreipčiausi į tėvynainius. Su keliais bendraujam, susirašinėjam, domimės, kaip sekasi.

Gal galėtumėte palyginti lietuvius, gyvenančius Havajuose, ir lietuvius Lietuvoje?

Negalėčiau išskirti esminio skirtumo. Čia, salose, mūsų, lietuvių, yra nedaug, todėl galima jausti didesnį bendruomeniškumo jausmą. Bendruomenės nare dar esu neilgai, bet jau spėjau dalyvauti Vasario 16-osios minėjime. Mano įspūdžius sustiprino ir Oahu saloje sutikti lietuviai, buvau tikrai labai sužavėta. Kartu su dar beveik 50 lietuvių giedojome tautišką giesmę, visi buvome paruošę po lietuvišką patiekalą – buvo ir silkės, ir juodos duonos, tinginys, *kugelis*, balandėliai, šaltibarščiai. Daug moterų buvo pasipuošusios gintarais, o vyrai – Lietuvos krepšinio rinktinės marškinėliais. Elena Bradūnaitė-Aglinskienė perskaitė įdomią paskaitą apie lietuvių emigracijos bangas, o pabaigoje visi dainavome lietuvių liaudies dainas. Lietuvoje ypatingos tradicijos šiai šventei neturėjau, su draugais, šeima nueidavome į tradiciškai vykstančius renginius, paklausydavome tam skirto koncerto. Būdama čia, daug labiau vertinu mažas lietuviškumo detales, kurios sukuria visumą. Vien buvimas šalia tautiečių sukūrė didelę šventę. Nustebino tautiečių noras bendrauti, pažinti, dalintis. Kadangi buvau nauja šventės dalyvė, dauguma prie manęs priėjo, paklausė, kas atvedė mane į Havajus, papasakojo savas istorijas, dalijosi įspūdžiais, patirtimis.

Gal galite daugiau papasakoti apie bendruomeninę veiklą, lietuvybės puoselėjimą čia, Havajuose?

Jau minėjau tradicinę Vasario 16-osios minėjimo šventę. Socialiniame tinkle *Facebook* turime grupę, skirtą Havajuose įsikūrusiai lietuvių bendruomenei, čia dalijamės naujienomis, pasiūlymais, klausimais, įvairiais lietuviams aktualiais straipsniais, vykstančiais renginiais. Nuo 2017 m. kovo Havajuose veikia ir sekmadieninė lituanistinė mokyklėlė „Papartis“, kurioje lietuvių kalbos, istorijos ir tradicijų mokosi ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikai. Šiuo metu pamokas veda mokyklos vadovė ir mokytoja Eglė A. Ortega. Lituanistinėje mokyklėlėje taip pat minimi Lietuvai svarbūs istoriniai įvykiai ir datos. Mokyklėlė socialiniame tinklapyje *Facebook* turi savo grupę „Havajų lituanistinė mokykla Papartis“, kurioje pasidalijama nuotraukomis iš išvykų, užsiėmimų, pasiruošimų didžiosioms šventėms kaip šv. Velykos, ir, rodos, vaikams puikiai sekasi mokytis, o lietuviška kultūra domina ir patinka.

Kaip dažnai grįžtate į Lietuvą? Kiek jums yra svarbu išlaikyti savo lietuvišką identitetą gyvenant svečioje šalyje? Ar lengva jį išsaugoti?

Gyvendama Floridoje į Lietuvą stengiausi grįžti kartą per metus ar dažniau. Taip pat planuoju ir gyvendama Havajuose. Be galo myliu Lietuvą, esu jos gerbėja. Visada su pasididžiavimu prisistatau esanti lietuvė, o jei kas nežino, kur ta Lietuva, kantriai išdėstau geografines detales, o tada dar papasakoju, kuo mūsų šalis yra išskirtinė. Man Lietuva davė labai daug – išsilavinimą, galimybes, laisvę kurti, pažinti, keliauti. Lietuvišką identitetą, asmeniškai man, yra lengva išsaugoti. Aš užaugau apsupta lietuviškos kultūros, ja domėjausi, studijavau, niekada jos neatstūmiau. Knygas skaitau tik lietuviškai, domiuosi Lietuvos aktualijomis, naujienomis ir visada jas seku, o reikšmingomis Lietuvos istorijai datomis, pavyzdžiui, Kovo 11-ąją, kartu su vyru žiūrime dokumentiką, skirtą šiai datai paminėti, kalbamės apie tą įvykį. Mano vyras vertina ir gerbia mano šalies kultūrą ir istoriją, tad taip pat nori ją suprasti ir būti to dalimi. Tačiau nenoriu būti vienapusiška – laisvu metu studijuoju Amerikos istoriją, o gyvendama Havajuose, valstijoje, kuri išlaikė savą kultūrą, kalbą, architektūrinį ir kultūrinį paveldą, jaučiu pareigą pažinti ir mane supančią kultūrą. Dabar, kai esu mama, turiu didelį iššūkį ir dar didesnę pareigą lietuviškų tradicijų, kalbos, kultūros mokyti savo vaiką. Kiekvienam gyvenančiam užsienyje tėvui, ypač dvikalbėse ar net trikalbėse šeimose, didžiausias iššūkis yra vaiką išmokyti ir paraginti vartoti lietuvių kalbą. Jau dabar sūnui Faustui su tėčiu ilgiau pažaidus kamuoliu jo žodyne atsiranda žodis *ball* (angl. kamuolys), nes kur iš trijų skiemenų susidedantis *kamuolys*, o kur vienskiemenis *ball*, kurio gi dar galūnės pasikeitus linksniui nesikeičia. Su sūnumi kalbu tik lietuviškai, klausomės lietuviškų dainelių ir jas dainuojame, vartome lietuviškas knygeles, kurių žodelius ir amerikietis vyras perskaito lietuviškai. Tad tikiuosi, kad savą identitetą ne tik pavyks išsaugoti, bet ir perduoti tolimesnei

kartai.

Kokie Jūsų ateities planai? Ar ketinate Havajuose pasilikti ilgam?

Šiuo metu aplikuoju į keletą darbo vietų, susijusių su gamtos, gyvūnijos, jūros gyvūnų ir augalų apsauga, Havajų paveldu, jo sklaida įvairialypėms bendruomenėms, aplinkosauginėmis problemomis ir sprendimo būdais. Taip pat kitais metais žadu pradėti mokytojų parengimo studijas Havajų universitete, kad gaučiau kvalifikaciją ir licenciją dirbti istorijos mokytoja. Tačiau mano planai yra labai trapūs dėl vyro darbo pobūdžio. Kas pusantrų metu jis išplaukia mažiausiai 6 mėnesių ilgumo misijai, kur nebūna beveik jokios komunikacijos, tik elektroniniai laiškai, kurie kartais perduodami tik po mėnesio ar dviejų. Ne misijų metu, kas kelis mėnesius, bent dviem savaitėms jis išplaukia „profilaktiškai“. Na, o kai jam (vyro vardas Joe) bus suteiktas aukštesnis karinis laipsnis, net nesibaigus kontraktui, gali tekti kraustytis ir važiuoti, kur pasikirs tarnyba – į Rytinę pakrantę, Kaliforniją, Vašingtono valstiją ar kitur, kur tuo metu bus reikalingas.

Norėtųsi Gaudrei ir jos šeimai palinkėti ir toliau puoselėti lietuvybę, siekti savo trapių svajonių, užsibrėžtų tikslų išsipildymo.

---

[1] *K. Bradūno dukra: Havajuose gyventi nelinkėčiau net aršiausiam priešui* (2017). [interaktyvus], [žiūrėta 2020 m. gegužės 3 d]. Prieiga per internetą: < https://www.lrt.lt/naujienos/tavo-lrt/15/166730/k-braduno-dukra-havajuose-gyventi-nelinkeciau-net-arsiausiam-priesui >

[2] *Havajų lietuviai* (2004). [interaktyvus], [žiūrėta 2020 m. gegužės 3 d]. Prieiga per internetą: < https://www.tv3.lt/naujiena/projektai/263924/havaju-lietuviai >

pasauliolietuvis.lt

„Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.